

כ"ל כ"ח א"ל

כ"ח א"ל ①

ונע האפסרי דעתינו על כחלתינו וכל זמן שס' דעתם
 כך לא שלטו בהם פרעה וגזירותיו ולכן כתיב וינתן יוסף
 ואחיו וכל הדור הסוף אשר לא כתייבשו אלף בגדים
 בעלמא כשנחמו לנו וזכי ישראל פרו וישרו וירצו ומאוחן
 דזכות סודאים ותנולא הארץ אותם ומיד ויקס וולך מדע
 ויחמר הזה כחכמה והיינו דקאמר ומחל זיכורים וירד
 גרדו שם בגדים ולא נטשו כחלמם ויסי שם לגוי גדול אז
 וירעו לנו המלכיים וע"כ הספרו אפי' אם ה' ואזדהס
 וגו' ו"ע וסנתם דברי אלם על לזכסם וגו' למען ירצו

והיה כי הצוא אל הארץ אשר ה' אלקיך ונתן לך נחלם
 וינחם וישנה בה בקפרי אם הקיים מה שכחזו
 צעקן זה חירש את הארץ וקסמה מוכי בהפלאה הא אין
 זיכורים אלף אשר ירעה וישיבם וי"ל דקסם י"ל זכמה"
 חנו חומרים מודים אהנו לך על סנהלמ לאזותינו ארץ
 חומה עוצה ורמס ועל סהולמנו מארץ מלכיים וקסמה
 הני חלמם סולמנו מולכיים ואח"כ סחילנו א"י וע"ע
 הקדים סנהלמם אצל סלמח יורה דרכו וזס יתייבז ג"כ
 קושיית נצ"ן על ספרי דעפרס צפ' וסי' אם סמוע
 וסנתם את דברי אלם על לזכסם קאי אלעיל חולמדהס
 וסינו בגלות חסיונו על לזכסם סלל יסיו מדעים
 כסחמזו א"כ קסמ ארץ קאמר אה"כ למען ירצו יעייכס
 על סלמחם ולדידי קסיא ארץ קאמר כיני סמחיים על
 סארץ הלל כתיב כלסר סמחיים סמדעים אשר לני עוסם
 כן יעמוד זרעם וסמכס א"כ וסמוע דסמחיים סללו יצלו
 ונגולו כספר סמחיים וארץ אמר כיני סמחיים על סארץ
 אצל כ"ל סלמח"י סלמחיו ססלכו עגוי אל גוי וסמולכס
 אל עם אחר ע"ע ככל עקוס ססלכו ה' לזס ועייכס וכל
 וסמזכוסם אל ארץ נחלמם אשר כחן כסס סס"ת וכן אמרו
 ססמחיים לפרעה לגור בארץ צלנו ולא לסחייסז כי ככל

יעייכס חייכו סכר אלל עדיין מייכי בגולה ירצו יעייכס על
 סלמחם כל עקוס סלמחם סולכיים ה"ל כל וסמזכוסים על
 סלמחם כיני סמחיים סיסכיים על סארץ סיסכס ע"ד סזכו
 לסימם סמדעים וסארץ סמדעס זמסרס זינינו וע"כ
 חמרינו מודים אהנו לך ססנהלמ לאזותינו יודי מלכיים
 סנהלמ להס ארץ חומה ככל עקוס ססנהלמס וזכוסם
 סולמנו מולכיים וס"כ קאמר כי הצוא אל סארץ אשר ה'
 אלקיך ונתן לך נחלם סססי צעינך כזכ קודס זיחחך
 ססיא נחלמך ככל עקוס סלמחם סס אז סזכס ויסמח
 ויסכסם צס וסינו דקאמר ספרי אם סקיים סעולמ
 סלמחורס צעקין סינו סססי א"י לך לנחלמ אז זכוסת זס
 חירש סארץ :

②
 ואמרת אליו (כו, ג). - וברשי: שאינך כפוי טובה. ומה זה אשר אמר
 "הגדתי", מתי זה אמרו? ופי' הרמב"ן: "הגדתי בפרי הזה שהבאתי והודיתי לשם
 אלקיך שהביאני לארץ אשר נשבע לאבותינו לתת לנו". ואם בהבאתו את הפרי
 כבר מונח בה ספור והודיה, אם כן מה הענין באמירתו, ומה הוא מוסיף בו?
 בסוף פרשת בא כתב שם הרמב"ן ז"ל ביסוד יציאת מצרים והמצוות
 בזכותה, ח"ל: "כי הקונה מזוהה בזה אחד וקבעו בפתחו ונת כוון בענינה,
 לבר הודה בחידוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו וכו' מלבד שהודה
 שחסד הבורא גדול מאוד על עושה רצונו שהוציאנו מאותו עבדות

לחירות וכו' ולפיכך אמרו הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שכולן חמורות
 וחביבות מאוד שכל שעה אדם מודה בהן לאלקיו, וכונת כל המצות שנאמין
 באלקינו ונודה אליו שהוא בראנו". - הנה כלל כבר הרמב"ן
 ז"ל במעשיהן של המצוות כל יסוד יציאת מצרים, וכל עניני האמונה לפרטיה,
 וגם כל ענין ההודאה בגודל חסדי הבורא עלינו, ומסיק אחר כך ומוסיף -
 "וכונת רוממות הקול בתפלה, וכונת בתי כנסיות, וזכות תפלת הרבים, והו
 שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לקל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו
 לפניו בריוחך אנתנו, וזו כונתם כמה שאמרו ז"ל ויקראו אל אלקים בחזקה
 מכאן אתה למד שתפלה צריכה קול" עכ"ל, ועיי"ש.

הוא יסוד פרשתנו - כי לא די בהגדה וההודאה אשר בעצם מעשה
 הבאת הבכורים ובכוונתו עליה, עליך לבא ולהגיד זה דוקא בפה מלא. אמר
 הכתוב (להלן ל, יד) "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפין ובלבך לעשותו" -
 התורה מתחלקת בשלשה חלקים, ישנם דינים במעשה, ישנם דינים בלב, וישנם
 דינים בפה, וענין בפה אין זה ענין של סתם דיבורים בעלמא (ואגעכך) כפי
 המורגל, הרי ג' חלקים לנו, ואין אחד פחות מרעהו, חלק של "בפין" אינו פחות
 מן חלק של "לעשותו", כמו שיש חלק תורה בסוד המעשה, ודוקא מעשה ולא
 אחרת, כן יש חלק תורה אשר הנהו דוקא בסוד הפה ולא אחרת. אל יהא זה פלא
 בעינינו, אונקלוס מתרגם הכתוב (בראשית ב, ז) "יהי האדם לנפש חיה" -
 "לרוח ממללא". הנה כי כל הוית האדם, נפשו, וחיותו - בפיו ודיבורו
 משתלמת, והוא סוד ודאי.

אל נתמה על החפץ, כי צריך הוא לבא, וצריך הוא דוקא להגיד בפה שאינו
 כפוי טובה, עד כדי כך גדול הוא ענין של הכרת הטוב. להגיד מודים אהנו לך,
 צריכים להתקבץ, ויחד בצבור בקול רם להודות כי בריוחך אנתנו, ולהוציא
 הברכים בפה, ולא במחשבה ובלב. אמרו (סדור) ותקם את דבריך כי צדיק אתה,
 דבריך דייקא, - על דיבור אי אפשר לעבור, עד כדי כך גדול הוא ענין של
 בפין, חלק תורה שלם, כמו "בלבך" ו"לעשותו".

①

ע"ק ע"ק (3)

(4) א"ל/ה

וירעו אותנו המצרים ויעננו וכו' ונצעק אל ד' אלקי אבותינו וכו' וידא את ענינו ואת עמלינו ואת לחצנו וצ"ל הא דרשו חז"ל ענינו עמלנו ולחצנו שכל אחת לצרות אחרות מרמות. ענינו זו פרישות ד"א. עמלנו אלו הבנים וכו', א"כ למה לא נאמרו כל אלו בוירעו אותנו המצרים. רק בוישמע ד' את קולנו.

אבל כעת רואים אנו שאין אנחנו מרגישים כל צער וצרה בערך שהיינו מרגישים לשעבר כל צרה גם קטנה שבאה עלינו ואילו היינו מרגישים עתה את כל צערה של כל צרה בהרגשה ומרירות כזו שהרגשנו אז, כי אז לא הי' אפשרות להתקיים ח"ו אפילו יום אחד, הסבה הפשוטה היא כמו שאמרו חז"ל (שבט יג) אין בשר המת שבחי מרגיש באיזמל, רק רמיפה בכל עצמותנו מרגישים אנו, העולם חשוך בעדנו, לא יום ולא לילה רק מהומה ומבוכה, דומה כאילו כל העולם שוכב עלינו ומטיק ולוחץ אותנו עד ח"ו להרצץ, ולא בפרטיות כל צרה לפי ערכה הקשה. לכן בוירעו אותנו המצרים לא נאמר בפרטיות במה הרעו, כיון שלא הרגישו ישראל את כל גורה רעה לעצמה, אבל הוא ית' שמע את קולנו וראה את פרט של כל צרה כמו שדרשו חז"ל ענינו וכו' וריחם והושיענו.

ולשמוך כל מלחמה. יש לספור נזכר כלל דבר זה כיון מתנאי הכבוד שהטעם נחשבה וישראל לכו' כמו שכתוב בפסוק זה כי בהמחמה ומה מקום להזכירו בדברים שמהי לישאל (טו). וצ"ל כי המלחמה ישראל כיון מה שכתוב וירחם לוחם בחת לבס כל המלחמה וכו' שלא ימסר כן לראשונים שבהם שמתן מלחמה יתעקף להלם ולגמל ולכחונה לא יתן הלא כי גי גרורים לכל לישראל מתן שמירת כל מלחמה ויחזק, ויש לך לנסח כי כל המלחמה חיים הלא שמירה מכחישים ומללוחך כגמל וככשמת שמירה כמלחמה יחיה הלאם שלם מכל מוס ומלל (לען טו). וצ"ל כי כי יחזק וירעו (טו) לשמור כל המלחמה כי לא בכל זכרים לדבר זה כגם שיחפזו לשמור לא חזק לידם, ולא חזק לא חשוי יתם, והם חשוי לחזק מהמלחמה לא חשוי לכל המלחמה, ואמר גמל כי כי כהמלחמה לשמור כל מלחמה, וצ"ל כי יחזקו (קבלת ח') שומר מלחמה לא ידע דבר רק וחזרו ז"ל (פסחים ח') שמוי מלחמה חיים וחזק, וכיון מחזק ככתוב כאן ולשמור פי' כי ישמור (ט) כל מלחמה לכל יתם. דבר פקל.

(ב) וקאו עליך פל-הפרכות האלה

והשיגך. אך-על-פי שלא השתדל אתה להשיגם¹. פי תשמע בקול ה' אלהיך². וזה פשתהיה תורחך קבע וקלאכתך עראי³, ולפיכך ישיגך הפרכות בלתי השתדלות¹.

השיגך

מסור

(ב) והשיגוך: אינה מובנת מליצה זו, וכי אדם הוא נרדף ובורח מן הברכות עד שאמר "והשיגוך". ותו, מה זה מסיים עוד הפעם "כי תשמע וגו'", הרי מדבר בתנאי הלוי "אם שמעו תשמע".

אלא הענין, דבשעה שאין האדם עסוק

בשקירת התורה, מתפעל ומרגיש שמחה בהגיע לו איזה ריוח וברכה בעולם. מה שאין כן בשעה שעסוק בתורה ודעתו גבוהה, אז אינו מתפעל מאיזה ריוח קל, שהרי דעתו גבוהה ממנה⁸. מה שאין כך אם יגיע לו ריוח גדול, משיגו⁹ אפילו בשעה שהוא עסוק בתורה. וזהו מליצת הכתוב "והשיגוך כי תשמע בקול וגו'" - אפילו בשעה שתהיה עסוק בהבנת התורה¹⁰ ובורח מהבלי עולם הזה, מ"מ תהיה כל כך הברכה גדולה עד שתשיגך¹¹.

השיגך

סוס מוכן ליום מלחמה ולה' התשובה¹. שלמה המלך עשה יחזק כל אדם כמלחמה שיעשה כל דבר שיצטרך לעשות ובודרך הטבע כל מה שבחכו. ושימור השאר שבה שמים, כי הנס אינו חל אלא בחסרון הטבע, ועיקר יצירת האדם בנוי על מדת הטבע ועל כן יצטרך שיעשה האדם פעולות וענינים שיהיו הכנות להשיג בהן חסרו ולעמוד על משאלות לבו, כמי שרוצה ללכת למלחמה על אויביו שראוי לו * שיכין כלי יצו וסוסים ומרכבות ליום מלחמה, שאם אינו מכין ויסמוך על הנס ימסר ביד אויביו, או כמי שיש לו חולה שהוא ראוי לתקן לו מסעדים וסמים למאכלו, ומאכליו המאכלים המועילים למנוע ממנו המאכלים המזיקים, ואחר שעשה לו כל יכלתו והשתדל בכל כחו ועשה בדרך הטבע כל הכנותיו אין ראוי לו לבטוח שיגיע אל רצונו רק בשם יתעלה לא בהכנות האלה, כי יש אדם שיאבד במלחמה עם כל ההכנות ויש שינצל מבלעדיתה, ויש חולה שימות עם המאכלים המועילים ויש שתגיע לו רפואה עם המאכלים הרעים המזיקים, ואם כן אין עיקר התשובה בענין המלחמה ולא בענין הרפואה להכנותיהם רק בשם יתעלה שכן כתיב: הרופא לשבורי לב ומחשב לעצבותם². וכתיב: לא בגבורת הסוס יחפץ לא בשוקי האיש ירצה³. וכתיב: שקר הסוס לתשובה⁴. זאת כוונת התורה והרב הפסוקים מוכיחין כן, ולכן תצוה התורה לישראל להשתדל בהכנות האלה שיצאו חלוצים בעלותם למלחמה על אויביהם, ושישימו אורב⁵ ושישלחו מרגלים בערי האויבים, כי כל הענינים האלה הם הכנות לעשות מה שבבת האדם לעשות בדרך המנהג והטבע, ואחר כך יפעל הנס על כל מעשה הטבע, ואע"פ שישראל לא היו צריכין לזאת לפי שלא היה נצחונן בדרך המנהג והטבע כי אם על פי הזכות והענוש, ואם היו זכאין מעט מהם יצחו עמם רבים, ואם היו חייבים מעט מן האויבים ינצחו רבים מהם, מכל מקום באה מצות התורה לישראל לעשות כל השתדלותם בהכנות האלה ואחר כך למסור הענין למי שהתשובה לו, כי התורה לא תסמוך על הנס⁶ לעולם, ומסעם זה צוה הקב"ה לבה מעשה החליבה⁷ כי בידוע שהיה ביכלתו יתעלה שיעביר נח ובניו ברגליהם על מי המבול, ולא יצטרך נח להתנהג כזה בדרך הטבע שיעשה חיבה מעץ ידוע וממדת ידועה באורך וברוחב, אבל התורה תצוה לנו בכך שישתדל בהכנות בכל הענינים, ועם כל השתדלותנו שתהיה אמונתנו שאין עקר התשובה בהם רק בשם יתעלה, והוא שאמר שלמה בכאן: סוס מוכן ליום מלחמה ולה' התשובה¹. וכן מצינו בדרך צוה להשתדל בדרך המנהג והטבע, כמנהג סב, אל אחריהם ובאת להם ממול בכאים¹² צוה להשתדל בדרך המנהג והטבע, כמנהג שאר האומות הנוצחין בטבע, וכן מצינו במלחמת העי שאמר הש"י ליהושע: שים לך אורב לעיר מאחריה⁸. והנא הטעם בעצמו במרגלים ששלח משה רבינו ע"ה במדבר פארן שהקב"ה צוהו⁹ בכך, וזהו שכתוב:

(2)

(8) יתא ישרא אלוזמר 3:10

איזוהו עשיר? – השמח בחלק המיועד לו

כיצד ניתן להגיע למידה המעולה הזו להיות שמח בחלקו?

אומר ח"פץ חיים: "התשובה מונחת בדברי המשנה. נאמר בה "השמח בחלקו" – ולא "השמח במה שיש לו", או "המסתפק במועט". מדוע?

כדי ללמדנו, כיצד יכול האדם לשמוח בלחם צר ומים לחץ.

אם ישכיל לדעת, שלכל אדם יש בדיוק את החלק המתאים לו – או הוא ישמח בגורלו.

לכל אדם בעולם יש תפקיד המיועד לו, ורק לו. כל אחד מקבל את כל חלקו, שהוא נזקק להם לצורך מילוי תפקידו בעולם הזה. אם יקבל האדם עושר שלא יועיל לו לתפקידו, יהיה זה "עושר השמור לבעליו לרעתו" (קהלת ח' י"ג).

למושל: נגר זקוק למסור גדול וגם, כדי לנסר את הקורות לעשות מהם רהיטים שונים. אם יבוא אדם, ויציע לו הצעה מפתה: "שמע, יש לי מסור עדין ויקר מאד, המיועד לליטוש אבנים טובות, בוא ונעשה חליפין, אתה תיתן לי את מסורך הגס וחזול, ותמורתו אתן לך את מסורי העדין והיקר."

מובן, שהנגר יבוח להצעה זו באומרו: "מה יתן לי מסור יקר? הלא לא אוכל לבצע עמו כהלכה את מלאכתי, מסור זה מיועד לאבנים טובות ולא לעצים".

כך כל אדם ואדם מקבל את חלקו, את כמות המנוון המיועדת לו, והמתאימה לתפקידו המיוחד בעולם הזה.

★

אומרים חז"ל (שמות רבה ל"א ג'): "שאין בריה שאין הקב"ה מנסה אותה. העשיר – מנסהו אם תהא ידו פתוחה לעניים. ומנסה את העני – אם יכול לקבל ייסורים – ואינו כועס. אם עמד העשיר בניסיונו, ועושה צדקות – הרי הוא אוכל ממונו בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא ואם עמד העני בניסיונו ואינו מבעט (אינו משיח דברים כלפי מעלה, אלא מקבל ייסורים באהבה) – הרי הוא נוטל כפליים לעתיד לבוא" – גם כנגד מה שסבל בעולם הזה.

אם כן, על כל אדם מוטל לעבור בימי חייו ניסיונות רבים, ותפקידו לעמוד בהם. לאחר ניתן ניסיון העושר, ולאחר ניסיון העוני. כל אחד מקבל את חלקו, לפי הניסיונות שקבע לו הקב"ה שהוא צריך לעבור בימי חייו. ניסיון, המתאים לאדם אחד, אינו מתאים לאחר.

על האדם להאמין, שהקב"ה יודע למה הוא מסוגל, ועל פי זה הוא קוצב לו את פרנסתו. ייתכן, שהעושר הוא ניסיון קשה מדי לאדם זה, ולכן גזר עליו הקב"ה עוני, וכן להפך.

"כל מה דעביד רחמנא – לטב עביד" (ברכות ס"ג ע"ב) – כל מה שעושה הקב"ה זה לטובת ברואיו. אם הוא מספק לאדם את מזונותיו בצמצום, משמע, שכך טוב יותר עבורו.

"איזוהו עשיר? – השמח בחלקו" – המאמין שקיבל בדיוק את החלק המיועד והמתאים לו.

עזרתי היית

27? (9)
3/3
3/311

מדוע נאמר: "עזרתי היית", ולא "עזרתי תהיה"?

מהו הגורם להסתר פנים?

מדוע לאחר חזרתם של ישראל בתשובה, נאמר: "ואנכי

הסתר אסתיר פני"?

"אל תסתור פניך ממני, אל תט באף עבדך, עזרתי הייתי"

(מזמור "לדוד ה' אורי" - תהלים כו, ט)

"ואל תסתור פניך ממנו, כמו שעשית 'הסתר אסתיר פני ביום ההוא"

(פירושי סידור התפילה לרוקח, על תפילת התענית)

מפני עליון לא תצא הרעות

ונראה לבאר, שבאמירתם של ישראל:

"הלא על כי אין אלקי בקרבי

מצאוני הרעות האלה", נרמז חטא נוסף בו

חטאו ישראל, שכן בדברים אלו יש משום

הסבר מדוע הגיעו הצרות עליהם, שהרי

מאמירתם: "על כי אין אלקי בקרבי", משמע

שנתכוונו לומר שהקב"ה הוא זה אשר

חלילה התרחק והסתתר מהם, והוא זה

אשר חפץ - כביכול - בניחוק ובריחוק מעם

ישראל, ולא הם ממנו. נמצא, שלמרות

שנשאל הודו בחטאיהם, מכל מקום טענו

והצטדקו שאין הם אשמים בחטאיהם,

כביכול, מפני שאלו נגרמו על ידי הסתר

הפנים, ועל ידי כך שאין השכינה שורה

בקרבתם.

אולם לאמיתו של דבר ההיפך הוא הנכון,

הסתר הפנים בו נהג הקב"ה עם כלל

ישראל הינו תוצאה של חטאי עם ישראל,

שכן חטאים אלו הם המבדילים בין כלל

ישראל ובין השי"ת, וכל עוון מהווה מחיצה

נוספת בינם ובין השי"ת, וכמאמר הנביא

(ישעיהו נט, א): "כי אם עונתיכם היו מבדלים

בינכם לבין אלקיכם".

טענתם של ישראל כי הקב"ה הוא זה

המסתיר את פניו מעם ישראל,

טעות וחטא היא, וכדברי המדרש (דברים רבא

פ"ד ד אות א): "מפני עליון לא תצא הרעות

והטוב" (איכה ג, לה) - אלא מאליה הרעה באה

על עושי הרעה והטובה באה על עושי

הטובה", כלומר, החטאים עצמם מהווים את

המסך המבדיל בין עם ישראל ובין הקב"ה.

נמצא, שכאשר תולים כלל ישראל את

הריחוק בקב"ה, גורם הדבר לקלקול גדול, כי

לכאורה יש לתמוה, הלא בפסוק זה מתחנן

דוד המלך בפני הקב"ה שלא

יסתיר את פניו ממנו, ואם כן לכאורה היה

לו לומר: "עזרתי תהיה", בלשון עתיד, ולא

"עזרתי היית", בלשון עבר? וביותר תמוהים

הדברים לפי פירוש הרוקח: "ואל תסתור

פניך ממנו, כמו שעשית 'הסתר אסתיר פני

ביום ההוא", הלא כיון שבעבר הסתיר

הקב"ה את פניו ממנו, כיצד זה אומר דוד

המלך "עזרתי היית", הלא לכאורה היה זה

הסתר פנים, ולא "עזרתי"?

הסתר אסתיר פני ביום ההוא

ונראה לבאר כתוב זה, בהקדם ביאור

הכתוב (דברים לא, יז-יח): "ואמר ביום ההוא

הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני

הרעות האלה, ואנכי הסתר אסתיר פני

ביום ההוא", שכבר תמהו בו רבים, מדוע

גם לאחר החזרה בתשובה וההכרה בסיבת

החטא, כמאמר הכתוב: "ואמר ביום ההוא

הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני

הרעות האלה", ימשיך הקב"ה להסתיר את

פניו מן החוטאים, וכלשון התורה: "ואנכי

הסתר אסתיר פני ביום ההוא"? מדוע אין

בכוח תשובתם של ישראל להחזירם

למדרגה בה היו קודם חטאם, ולזכות

להארת הפנים, הלא "אין לך דבר שעומד

בפני התשובה"?

עוד תמהו המפרשים על פסוקים אלו, הלא

כבר קדם לכן נאמר (פסוק יז): "והסתרתני

פני מהם", ואם כן מהו ענינו של הסתר

הפנים הנוסף שהתחדש כאן, לאחר שאמרו

ישראל: "הלא על כי אין אלקי בקרבי

מצאוני הרעות האלה"?

(4)

קרא עלי מועד

על פי זה יתבאר דברי חז"ל, שתשעה באב נקרא מועד, שנאמר (איכה א, טו): "קרא עלי מועד לשבר בחורי" (עיין שבלי הלקט סי' רסט, ובי א"ח סי' תקנט), שלכאורה הדברים תמוהים, היאך אפשר לקרוא ליום תשעה באב "מועד", הרי ביום זה חרב מקדשנו ויצאנו לגלות?

ברם לדברינו מבואר, שכאשר יודעים ישראל ומכירים שכל אותן צרות אינן באות אלא מתוך אהבתו של הקב"ה אליהם, כפי שנאמר (דברים ח, ה): "יודעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך", וכי על ידן הוא מעורר את עם ישראל לשוב בתשובה, מבחינים הם באהבה הגדולה הגנוזה ביום זה, ויחד עם הצער הנורא על חורבן בית המקדש והצרות אשר אירעו בו ביום, שמחים הם בגילוי אהבתו של הקב"ה אליהם, וממילא מתעוררים הם לקריאתו לשוב אליו בלב שלם.

הכרתם של ישראל בכך שצרות החורבן אירעו להם מאת ה', הינה תיקון לאמירתם "הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה", שכן בהכרה זו מודים הם על אותן הצרות, ומייחסים אותן למעשה ה', ומבינים את משמעות ה'מועד": "קרא עלי מועד".

אורך כי עניתני

ונראה, כי הדברים מתבארים בדבריו של דוד המלך עצמו בתהלים (ק"ח, י"ח): "יסר ישרני י-ה ולפנות לא נתנני", כשמיד חוזר דוד המלך ומשבח את הקב"ה על עצם היסורים, באמרו (שם, י"ט-כ"א): "פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה י-ה... אורך כי עניתני ותהי לי לישועה", שלכאורה דברי הכתוב תמוהים, כיצד מודה דוד המלך ומשבח - כביכול - את הקב"ה על היסורים?

בלום לדברינו מבואר כתוב זה היטב, שהרי אף היסורים עצמם עזרה מאת ה', הם, ודבר זה עצמו בא דוד המלך להדגיש, כי אף כאשר נראה לאדם שהקב"ה עצמו, כביכול, מייסר אותו, עליו לדעת שטמונה כאן עזרה מעם ה' - "אשרי הגבר אשר תיסרנו י-ה - ומתורתך תלמדנו" (שם, צ"ב), ועל כן ניתן -

מתוך טעותם אין הם מבינים כי הדבר תלוי אך ורק בהם, ולפיכך אינם שבים בתשובה, אלא נשארים בחטאיהם.

כאשר אין עם ישראל מודים בכך שהם האשמים בהסתר הפנים, נחשב להם הדבר כחטא נוסף, אשר גורם גם להסתר פנים נוסף, והו ענינו של הסתר הפנים הנוסף שהתחדש כאן, לאחר שאמר ישראל: "על כי אין אלקי בקרבי", וכיון שלא תלו את הדבר בעצמם ובחטאיהם, אמר להם הקב"ה: "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא".

בכך מבואר גם המשך הכתוב: "ואנכי הסתר אסתיר פני... כי פנה אל אלהים אחרים", שלכאורה יש להבין מדוע חזר הכתוב וביאר מדוע נעשו, הלא כבר לפני כן נאמר (דברים לא, טו): "וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ", ואם כן ברור מאלו שעונש זה - על עבודה זרה הוא. אולם לדברינו הדברים מבוארים, שכן הכתוב בא להדגיש שעונש חמור זה של "ואנכי הסתר אסתיר פני", אינו נובע מחמת הריחוק של הקב"ה מעם ישראל, אלא מחמת מעשיו של עם ישראל עצמו, שהרי עם ישראל הוא זה אשר "פנה אל אלהים אחרים", והתרחק מהקב"ה, ואם כן עדיין צריכים הם לשוב בתשובה, ולהכיר בכך שמעשיהם ועבירותיהם שלהם, הם אלו אשר גרמו לריחוק זה.

קול דודי דופק

ורמז נוסף לכך שחטאם של ישראל היה בכך שלא תלו את הסתר הפנים במעשיהם שלהם, ניתן לראות בדברי ישראל עצמם: "הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה", שהרי אילו היו ישראל מכירים בכך שחטאיהם גרמו צרות אלו, היו מבינים שצרות אלו אינן רעות, שהרי נשלחו הן מהקב"ה לטובתם, כדי לעוררם לשוב אליו.

באמירתם: "מצאוני הרעות האלה", הראו ישראל שאין הם מבינים כי הצרות הינן אמצעי לעליה ולתיקון, ועל ידי כך, מלבד שהפסידו את התועלת שביסורים, גרמו רעה נוספת, שהרי הסיקו מצרות אלו כאילו ח"י הקב"ה חפץ ברעתם, תחת להבין כי צרות אלו אינן אלא טובות עבורם, שכן יש בהן קריאה מאת השי"ת - החפץ בשוב רשע מדרכו - להתקרב אליו.

5

ואף צריך - להודות על עצם היסורים:
"אודך כי עניתני"⁷.

עזרתי היית

מעתה יתבארו היטב דברי הכתוב: "אל
תסתר פניך ממני... עזרתי היית"
שכן כאשר האדם יודע כי גם הצרות אשר
סבבוהו בעבר, מאת ה' הם ראוי הוא לזכות
להארת פניו של ה' על כן אומר דוד המלך:
"עזרתי היית", יודע ומכיר אני בכך שתמיד
היתה עזרתך עמי, ואף הסתר הפנים אשר
מצאני בעבר היה בבחינת "עזרתי היית"⁸,
וכיון שיודע אני שכל הקשיים שמצאוני
הינם לטובתי, מאת ה', על כן כשם שעזרתני
או, אף עתה "אל תסתר פניך ממני".

יסודה של התשובה הוא להכיר בחטא,
להתוודות עליו, ולהתקרב לקב"ה.
זהו תפקידנו בימים אלו של "הרשו ה'
בהמצאו", לדעת כי כל מעשי ה' לטובתנו
הם, ותמיד חפץ הוא בשובנו אליו. על ידי
ידיעה זו יסתלק הסתר הפנים מעלינו, ונזכה
לשוב אליו יתברך באמת ובלב שלם.